

ACC. N:R M. 16557: 1-19.

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Agda Olsson, Limhamn*
Härad: *Oxie* Berättare: *" "*
Socken: *Fegyllie* * (*Limhamn*) Berättarens yrke: *fröken, f.d. banktj. man*
Uppteckningsår: *1964* Född år *1900* i *Limhamn, Fegyllie m*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

* tillhör
nu *Malmö*
stad

När den nya tiden kom till bygden.

s. 1-19.

LUF 73

Ivar till L. A. F. 73.

"När den nya tiden kom till bygden."

Förändringar i Limhamn dels som jag själv upplevt dels
hörsämnt från föräldrar, farföräldrar och denna i sin tur
hörsämnt från morföräldrar alla boende och födda på Limhamn

År 1957 kunde jag en 90-årig man berätta att i hans
barndom fanns inga toaletthus på gården utan man
hade grävt en grop lite avsides dit de mörmarte boende
färskade sinna matavfall och plåsten var där nu
Cementfabriken ligger. På 90-års hade plats förändring
skett i alla avseende på Limhamn.

- 1 Den första nya tiden 1888 då järnvägen kom.
- 2 Den andra nya tiden 1915 då järnvägen lades ner.
- 3 Den tredje nya tiden 1960-talet då TV, bilar, bilar och
sammarslagor är på marksgården, och för Limhamn
del 14 (vår) höghus vid stranden, färja där många ut-

10/1-64

tänningar med sina bilar till färden till Luriga och
Lindharn.

"När den nya tiden kom till Lindharn" 1888 och
de nämnde även intill vad var den största förändringen
i Lindharn historia. Orsaken: Då flyttade Thinska
Cement sina fabriker från Lemna till Lindharn.

Då hade man funnit bekvämligheten av oavade
mängder. Lindharn var då ett litet fiskeläge
där de äldre försörjde sig med fisk medan de yngre
seglade till Göteborg på segelfartyg. Då kom järnvägen
Kalmi-Lindharn till. Fiskerijumorna slapp då rulla
sin fisk och till försäljning den 1/2 mil långa vägen
in till stan. Då blev då järnvägen en stor förändring
och förbättring för dessa. Gods som fört transporterats
med häst och vagn gick nu med fisk.

Järnvägen kom att betyda mycket för Lindharns
del. Gata blev anlagd från Järnvägsstationen söderut
och kom på planeringen att bli huvudgatan som gick

Den nya tiden
1888.

Cementfabriken
byggdes.

1889
Järnvägen
färdig Kalmi-
Lindharn

Gata

fräs igenom järnvägläret. Fram mot 1900-talet blev gatan
Linnhamns affärsgate och kallades Järnvärgatan (Linn-
firman var handelsgatan den på kallade affärsgatan. den
låg närmare sjön och låg en gästgivaregård och en matvaru-
butik. Detta var på 1870-talet, nigen år till kom gästgivaren
en livsvaruhandel, ett bageri och ett kalupplag. För borj-
äkte eller såglade fiskeribefolkningen in till Linnhamns med
sin färgel och handlade då matvaror med herra Tarsona
härifrån ^{hos Tarsona} med Lilla Torv)

I och med Cementfabriken och järnvägen kom till
Linnhamns, förändrades bilden, många nya människor
kom hit. I vardanda hus och nya ^{hys} byggdes vid Järnvägs-
gatan kom att brysa en affär. Det allmänna målet för
befolkningen vid denna tid på 1890-talet var att gå
till stationen invänta tåget, så då det avgick och på
gå och till i fönstren i butikerna. Trots den nya tiden
kom det att bli en kylig mellan de ursprungliga ~~och~~
sjömansstämman och de inflyttade. Och en i dag

Linnhamnsfirman
sagade till stam
för att handla hos
Fares på Lilla Torv
till på kon tändes
tändades fiska och
sitt i stället

Falkmörje
att gå till
stationen

Samt färdiga

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

för den lilla jäst av sjömansstäkt vill man inte påhå-
la för limhamnens som ej är födda närhet om kolk-
brakjämnen och helst skulle de manliga ha seglat
för sin mösten ut på de stora haven eller dragit in
sitt i sin båt "på bilen till på att sjunka". De som
härstammade från den gamla fiskarbefolkningen till
den här jag nämner som sin egenart och de minnes
därifrån. Jag har berättat och berättat för sjöbarn där
jag har en del minnesbilder från den sjöbarns tiden och
långt från farfars tid och möbler från farfars tid.
Här är födda på Limhamn.

fiskarbefolk-
ningens nämner
om sin egenart.

Det var den nya tiden på 1890-talet och järnvägens
roll i den nya bilden, samtidigt fick Limhamn en
hästspärrvagn som förde resanden från fjärr ut till
det nya kullbadhuset. Limhamn blev genom dessa
transportmedel en livlig badort på sommaren. Hänga
av de förmögna barnbarn hade besökt hos fiskar-
befolkningen, som i allmänhet hade eget hus med

1890 Hästspärrvagn
kullbadhus.
Sommargäster

liben trädgård, som låg i närheten av sjön. Fiskarsfamiljerna
sick tränga in sig på ett eller två rum på vinden
och matlagning skedde i köttkåsen. Dessa s. k. husstuga
hade ofta två ibland tre jungfrur med. De ofta så badde
husstugorna hos samma familj. Omväxling familjerna emellan
färskare så man väl jungfrurna och fiskarsfamiljerna. Och
kanste en gång som året ett husmoders i fiskarsfamiljen
med något av sina barn blev bjuden in till husstuga-
familjen på kaffe.

Husstuga med
3 jungfrur

En större och djupare hamn byggdes då Cement-
fabriken väntade större och flera bilar för transport
av cement. Flera industrier kom till och flera människor
flyttade hit man byggde deliga och fina hus för arbetarna
man för färdmän och tjänstemän m. m.

Nya fabriker
byggdes

Många utlänningsar och även smälämningsar som just
var till boarna för att emigrera fick höra att det var
goda arbetsmöjligheter på Limhamn kom hit och plan-
made här. Om sedan utbytet i ekonomiskt hänseende
var lärande

Emigranters
stannade i
Limhamn

Linntrammor i stället för Linntrammor, det inget var
nog lika härt i båda ländor 1890.

Ledaren för Thinska Cement ingenjör R. F. Berg
var en föregångsman av stora mått. Han var mycket
innan om att arbetarna skaffade egna hus och där
han personligen gick i borgen. Det påstas att hans namn
inte hade mycket av värde i bankerna på grund av alla
de borgen som han bekräftat borgen för. Fiskeribefälsningen
var mer fria i sin livsföring de hade gardiner för fön-
stren och blommor i fönsterkarmarna och på vill. Berg att
cementarb. även skulle ha i sina hem. Men en annan ledare
vid ~~en~~ en kritisk punkt skulle fördras att gardiner
och blommor skulle köpa från de enkla arbetarna.

(Detta har jag hört av en 90 årig dam som berättat.)
Berg ville ha sunt i samhället. han följde samhället
såväl fiskeribefälsning som arbetarna vid fabriken
att ha gris. Och var själv med om att flytta grisar
ut till Laga Tibbarys med ägare som gick efter (när)

Föregångsman
R. F. Berg
Långsamt
för arbetare
vid huskärp

Berg ville ha
gardiner och
blommor i fönstren
hos sina arbetare

Berg ville ha
sunt i samhället

och konstruerade. Detta har jag hört min farfar Ole Hansson
berättat. Ett par badrum lät Berg inrätta i fabriken.

Berg lät inrätta
badrum i fabriken

Fiskarna hade innan 1888 själva huset på ett missions-
hus, där man någon gång hade en predikant man oftast
hade man en fiskare vid namn Magnus Hansson som
predikade. Berg tog nu hand om detta som förbättrades
och senare kunde man inviga det nya missionshuset
som fick namnet Tabackshuset, men då fanns inte
Berg och detta var ett av hans många verk för männi-
skens främmande. Den påsidskyddet var hans stora
intresse och förtjänst att den kom till. Ho

Berg var kyrkans
förbundare och
påsidskyddet

Kamman byggdes till och förbättrades. Större
hälso kunde nu kamman till Linnhamns och man tramp-
senast till fjärran länder. Fiskehamnen byggdes ut
så att 1903 skes farfar i sin dagbok om Födes
fiskehamnen färdig på sin vidd. Då hade Linnhamns
2 fiskehamnar, med mängder av fiskeribiter med bruna
regel. 1904 hade Berg anordnat en matutställning

Berg anordnade
matutställning
för fiskarna

för fisketålar, dessa motorbåtar kom från Danmark.

Det var festlighet på hamnen med allmän flaggning
på båtar och i land, samt full häls.

Fiskarna hade 1888 bildat Fiskarförening

Här utdrag ur protokoll. Protokoll hållet med Limhamn

Fiskarförening i Lissingshuset
den 20 nov. 1891.

§ 4. Föreningen beslöt att de som skulle erhålla bryggplatserna
på den av Föreningens älskade område tiden skall vara
med i Limhamns Fiskarförening och vara utseende i
Limhamns Hamn och hava ställt skattskederna i Limhamn
samhälle i 15 år.

Protokoll hållet med Limhamn
Fiskarförening i Lissingshuset
den 2 april 1892.

5. Föreningen beslöt att inga annan fisk nämna infördes
i Limhamns Fiskarförening utan de som vara af
fiskarebefolkningens uppsåtande ställe.

Det var Bergs förtjänst att flera av fiskarna vid
år 1904 och även prägen av fram kunde inmontera maskiner Berg hjälper
i sina bilar. Han ordnade med att de fick lån hos
Kusthållningsstyrelsen. Berg som arbetade mycket inom
det andliga livet och samtidigt ville ha så många barn
som möjligt till söndagskolan, deltog själv med sin
och lust i söndagsskolans utflykt. Som föresigelse en
dag på föreläsningar, man maskerade ut med musik
till Limhamnsängarna, man sjöng, lekte och Berg
hållt ett litet tal. Det varhades en påballe och po-
driska som lappades från en stor turva. Detta var
på 1890-talet och en gammal dam berättat. Själva
minn jag min barndoms söndagsskolutfärd på
samma sätt men då fanns inte Berg och målet
var att annat vi lagade ut till Limhamnsängarna.
Berg ordnade med bibliotek. År 1906 blev
Limhamns köping. Den 8/12 1907 gick ingenjör
R.F. Berg ut tiden, en föregångsman av största mått.

Berg hjälper
fiskarna
med lån.Berg deltog i
söndagsskolans
utflykt.

1906 blev

Limhamns
köping

1860-1907 hade vi i köpingen Linnhamns mått
en viss stagnation, särskilt hade flera nya fabriker
kommit till och man hade nu två folkskolor och ett
kommunalhus, men det fanns nog rätt mycket fattigdom
hos den gemina arbetaren, även fisket kunde bli
fått eller två år i följd. Hordstrijken 1909 stod för
däran. Trots det märkte i bilden på var det ändå något
livligt över Linnhamns. Det var hamnen med sina båtar
och kapparna på dessa som ~~samlades~~ träffades i
Linnhamns kapphandel de hade historier och parader
att berätta för varandra och de kom med en fläkt
från andra platser. Och så var det sommargästerna
som satte sin prägel på fiskesamhället Linnhamns
och järnvägen kom betydde för mycket för hela Linnhamns.
Jag minns från min skoltid det var 1910 eller 1911 under
geografilärarens att lärarens uttalade om Linnhamns
järnvägen att det var den mest trafikerade anskilda
järnväg i hela Sverige. Under min barndom som

1911
Linnhamns
Järnvägen
den mest trafik-
erade i Sverige

infärl i bärjan på 1900-talet var handsläjdens virkning
 därför? Därför att ett virkmysta var billigt, arbetet
 var lätt att lägga och lätt att ta till, man såg ofta
 att mödrar samtidigt som de vaggade barnet till på de
 då lag till virkesjarna. Det var typiskt för färd-
 och gjämnarna med handvirkade singtäckor och dukar.
 Postalbum, fotoalbum och vykortalbum fanns i de
 flesta hem. Kalas- och färdmyst hos min
 farmor kom från en handsläjd på Tibbary och
 hennes mor. Det var handvirkade från Tack, farmor färd-
 något av handvirkade in i sitt hem. Hon vävde och
 hade djupa färger. Farmor hade alltid stora kalas
 med mycket mat och många många handvirkade kakor.
 Jag minns vid födelsedagar då beställdes en gästlista
 utskrivna hos en bakare och kakor bars hem på
 platen, man såg den i bitar, man serverades på platen
 som den kom ut ur ugnen.

Han sjöng alltid på kalasen, även singtäckor färd

Virkning
 handsläjdens

Poesi- foto-
 o. vykortalbum
 i de flesta hem

ristbäcker handskarva var vanligt. Han berättade mycket men det jag minns mest var då far berättade om sina fjärras gäster och ofta. Han farfar och morfar berättade om sjön och fiske men de båda hade ju endast Lammhult som utlandsresa men de låg ju därinne (särskilt morfar) i uthäus och fiskade vid kusten. Morfar hade många goda minnen bland de Lamma fiskarna.

Övernaturliga väsen: Min farfar var nog den som var mest skräckfull. Han berättade en gång på fullt allvar om sin mor och hennes bortgång. Det kom en bläckling från Tärby på besök. Han såg farfars mor i handen och därmed sa till gästerna. Vad är det du har med dig från skogen och på fötterna har du död mor.

Täskelspörelsen har spelat mycket stor roll vid olika tider under tidens gång för Lammhult. Min farfar var missionsföreläsare och också Sträng i sin religion.

De äldre brade mycket att berätta, de unga lyssnade gärna.

Övernaturliga väsen.

och ordet synd förkann ofta i hans tal, jag minns
en gång då jag var en liten pojke, det var en
vinterdag och snön var frusen och jag hade äkt
skridskor ett par timmar tillsammans med andra
barn. Men då fick jag en varning av farfar att det
var synd ^{att} åka skridskor en söndag. Det var att viga
och säga ja, men jag tänkte då är väl kalaset mer
synd, och mor o. far hade gett mig lov. Och barn
skulle säga då äldre barn! — Nåja farfar blev äldre
och det där hårda greppet från väckelstiden mynnade
han började leka med barnbarnen och jag som var
äldst av barnbarnen blev vuxen barn ut i livet fick
arbete i bank, och hade många fritidsintressen, jag
lag kasser, ja, jag var även med i fiskeutfäring.
Och på min semester som var 2 veckor reste jag alltid
mer här i Sverige, till Dalarna, Värmland, Öland o. Gotland
m. m. Tid hemkomsten skulle farfar alltid ha pida på
vad jag upplevt. Ordet synd blev mera sällan i

Synd att åka
skridskor en
söndag

Väckelstiden

Samtalslämnar: Farfar var en av de första som skaffade hästbilar och jag tror att radion, förutom åldern, var en bidragande orsak till att farfar blev mjukare och tillgänglig och glad för sina närmaste. Alla fiskare i samma ålder födda omkring 1850-1860 och som varit med om väckelserörelser hade samma inställning om synd och gick på upp i bat och bättring till de glömda kärleksbrevet till sina närmaste.

Min morfar som var född 1837 på Tikhvåg och aldrig varit med om en väckelserörelse han använde aldrig ordet synd, hans ord var förtroende och förtroende och hederlighet var en naturlig sak för honom. Det berättades inga väckelserörelser. Han var påhuggad både till kropp och själ, och mycket kär för oss alla.

Den andra nya tiden 1915.

Då skedde tågpersoneringen med Kalmi stad, då lades persontrafiken på järnvägen ned, då kom

Introduktionen
med Kalmi stad
Persontrafiken
lades ned på järn

elektriskt ljus till Limhamn, och den äkte facket
med el-spårvagn till sten. Telefonen var ännu ovanlig
älmintans i hem, radio fanns ej. Phatarnas pögel
började färdsmåra och fiskeribåtarna hade de flesta
makar i stället för pögel. Världskriget hade påverkat
ett år och sällan hade börjat gå till, matförsörjningen
började bli besvärlig, sällan som blev allt större för
många ²⁰ under 2 i 3 år blev till välsingmål för hung-
rande människor. Limhamns-sällan var under ^{krig} år
så stor och fet, att man vid plöjning kunde få
ut på mycket fett av den som sedan användes vid
annan matlagning.

Genom killelögningen kom det ekonomiska
läget för fiskeribefolkningen att få ett uppsving
som inverkade även igen på affärslivet, på de många
små affärerna som hörde ~~de~~ ett gott sällfisks
med tillfredsställelse. Man skaffade nya möbler
i ek, s.k. malmmöbler, de gamla slyborden och

el-spårvagn
till Limhamn
Pögel färdsmåra
mål i stället.

Världskriget
passo.

Limhamns-
sällan en gäva
it hungande
människor

Sällan orsak
till ekonomiskt
uppsving för
fakt och affärer

Gamla möbler
ersattes med
ekmöbler

fämnaslagarna förpassades ut i tvättkas eller mer
i kudden (fiskeboden). Bandstajden var mer bradning
bradango, engelskt broderi och knytning samt
flätning av fransar. Fiskearbete utförde helst äldre
kvinnor.

Engelskt broderi
modernt -

Inköpspareringen med Kasma stad satte inte
några större förändringar i bilden. Man kan
gott säga att det var Linnhamns tiller som blev
den dominerade faktorn vid denna tid. Nu
hade Linnhamns ~~en~~ förutsevärda köpmanens skryps-
handel glesare än sedan Brädderna Linn och
Nils Jönssons skryps- och diverserhandel. Nils Jönsson
var en mångbetald man. Förutsevärda fiskeriställning
man var han en av stiftarna till Linnhamns Sparbank
som startade i okt. 1916. De första parmanstiden
ärde man i Nils Jönssons bank. De 40 knutmän
som fordes för en Sparbanks tillblivelse, tecknade
i allmänhet 100.- pr. person, en s.k. grundfand.

Skryps-handl.
Nils Jönsson
en aktad och
hjälpsam
man.

1916 startade
Linnhamns Sparbank

Å 1919 började jag min tjänst i Linnhamns Sparbank
samt (bakvälsare). Alla protokoll skrevs för hand,
skrivmaskin fanns ej. Räktaföring för hand och
naturligtvis förhållande huvudsäkning, ingen pännesskiva.
Tid äro skiften skrevs alla konton ned på linjerade ark
som sen påmonades ned i huvudet till en platsomrö-
dels kapitel dels pärta. Dessa ark fick man sedan
själv binda in. Det fanns 2.000 konton alltså
blev det lika många päder av siffera och allt skulle
slämmas på äret. Det tog lång tid med redskänningen
under nattet fick man arbeta söm- och helgdagar,
för att få räkteräkningen klar på kort som möjligt.
Någon prövning för sändsarbete var ej tänkbart.
Man var väldigt glad när man fick sammanslaget
att slämma på äret.

3/ Nya tiden 1960

Å 1960 det året jag blev pensionerad, då var Linnhamns
Sparbank ansluten till Kvalitet Sparbank sedan 1943.

1916 - 1921

Sparbank
ingen skrivmaskin
ingen pännesskiva
redskapen
hand o huvud.

1960

Så kallade personalen banktjänsternas reles kassor.
 Föreningarna var stora inom arbetslosheten. Tia skiv-
 maskiner, små reles stora påskmaskiner gjordes
 automatiseringer sitt intåg jämte bakfrys-maskiner.
 Maskiner i expeditionen där man plåg in förtäring
 delar, kapital pånda pådda i motbäckar, inbetalda påskmaskiner och
 utbetalda lån, försäljning av produkter, leveranser m.m. och
 som vid dagens slut sammanfattas ~~de~~ de olika kassorna.
 Dessa maskiner gjordes sitt intåg 1958. En sådan
 maskin fick jag tänka mig att skäla 2 år innan jag
 skulle vara. Jag föredro hundradelar, jag tror man
 främst äger sin hyra på att helt enkelt sitt är maskin
 slappning med stark utvecklingen måste gå vidare.
 Maskinerna har slagit igenom även på andra områden.
 Så och inom Cementfabriken, kalkbriket som hade
 vid sekelskiftet ett hundratal man i arbete för grävning
 av kalk, har nu endast ett fåtal man som skälar
 sprängningar i kalkberg. För övrigt är maskinerna

har automatiseringer
 ringen trängt
 in i banken.
 Maskinerna
 smälter och
 värmas på olika
 vis. Personalen
 (de yngre) står
 på springarna
 fulltids släp.
 Det är alltid
 betalas inf.
 antal.

Fackbriket
 rationaliseras

den förhärskande. Fritiden har blivit längre för den
arbetande människan. Bostäderna har förbättrats, jadis
T. V. till sommarstugor, lusthuser, reseröjlighet för
människorna till buds. Men den där gamla umgänges-
sätten och hjälpsamheten mot sin nästa försvinner
allt mera. Lika så facksamheten och belåtenheten
över ett väl utfört arbete. Om man inte människor sig
kan man inte tid att slumra, man blir fattigare till
sinnet trots rikedom av alla ägodelar.

På den nya tiden kommer till lygden med
sin välfärd och människor himnar inte med.

1960-talet

Välstånd,
— dagens pengar
"Jag har inte
tid."